

Podstawy programownia (w języku C++)

Pierwsze kroki (płytką wodą)

Marek Marecki

Polsko-Japońska Akademia Technik Komputerowych

18 października 2020

Wskaźnik i tablica w stylu C

TRADYCYJNY PIERWSZY PROGRAM

Tradycją w świecie programistów jest, aby pierwszym programem napisanym w nowym języku było wypisanie na ekran tekstu "Hello, World!". W C++ taki program wygląda następująco:

```
#include <iostream>

auto main() -> int
{
    std::cout << "Hello, World!\n";
    return 0;
}
```

Na jego przykładzie omówię strukturę programu.

PLIKI NAGŁÓWKOWE

```
#include <iostream>

auto main() -> int
{
    std::cout << "Hello, World!\n";
    return 0;
}
```

Pliki nagłówkowe zawierają deklaracje funkcji, zmiennych, stałych, oraz struktur danych. Bez "podłączenia" nagłówków do naszego kodu źródłowego kompilator nie będzie świadomy istnienia rzeczy zdefiniowanych w tych plikach i nie będzie możliwe ich użycie.

Sposobem na dołączenie plików nagłówkowych do naszego kodu źródłowego jest *dyrektywa* `#include`.

NAZWA FUNKCJI

DEFINICJA FUNKCJI

```
#include <iostream>

auto main() -> int
{
    std::cout << "Hello, World!\n";
    return 0;
}
```

Definicję funkcji rozpoczyna *słowo kluczowe* `auto`, po którym podana jest nazwa funkcji – np. `main`.

Nazwa funkcji może składać się wyłącznie z małych i wielkich liter, znaków podkreślenia (`_`) i cyfr, oraz **musi** rozpocząć się literą.

W szkole na matematyce pisało się $f(x) = x + 1$. Nazwą funkcji było oczywiście f .

LISTA PARAMETRÓW FORMALNYCH FUNKCJI

DEFINICJA FUNKCJI

```
#include <iostream>

auto main() -> int
{
    std::cout << "Hello, World!\n";
    return 0;
}
```

Po nazwie podana jest lista *parametrów formalnych* funkcji, czyli wartości, których podania funkcja będzie wymagała przy jej wywołaniu. Lista ta może być pusta.

W szkole na matematyce pisało się $f(x) = x + 1$. Parametrem formalnym funkcji f jest w tym przypadku x .

TYP ZWRACANY

DEFINICJA FUNKCJI

```
#include <iostream>

auto main() -> int
{
    std::cout << "Hello, World!\n";
    return 0;
}
```

Kolejnym elementem jest *typ zwracany* (ang. *return type*) funkcji, czyli typ wartości produkowanych przez daną funkcję. Zapisuje się go po "strzałce". Jeśli funkcja nie produkuje żadnych wartości należy użyć typu `void`.

W szkole na matematyce pisało się $f(x) = x + 1$ i nie podawało się typu zwracanego. W domyśle typem tym była "liczba".

DEKLARACJA FUNKCJI

DEFINICJA FUNKCJI

```
#include <iostream>

auto main() -> int;
{
    std::cout << "Hello, World!\n";
    return 0;
}
```

Gdyby po typie zwracanym wpisać średnik powstałaby *deklaracja funkcji*. Takie deklaracje umieszcza się w plikach nagłówkowych. Są one deklaracją tego, że definicja takiej funkcji będzie dla kompilatora dostępna i powinien on pozwolić na jej użycie.

W szkole na matematyce pisało się $f(x) = x + 1$ i nie występowało coś takiego jak deklaracja.

CIAŁO FUNKCJI 1

DEFINICJA FUNKCJI

```
#include <iostream>

auto main() -> int
{
    std::cout << "Hello, World!\n";
    return 0;
}
```

Po typie zwracanym zapisuje się *ciało funkcji*, czyli grupę instrukcji, których dana funkcja jest abstrakcją¹. Ciało funkcji musi być otoczone nawiasami klamrowymi.

W szkole na matematyce pisało się $f(x) = x + 1$ i trzeba było otaczać ciała funkcji (czyli $x + 1$) nawiasami klamrowymi.

---

¹patrz *procedural abstraction* z poprzedniego wykładu

CIAŁO FUNKCJI 2

DEFINICJA FUNKCJI

```
#include <iostream>

auto main() -> int
{
    std::cout << "Hello, World!\n";
    return 0;
}
```

Ciało funkcji może składać się z dowolnej liczby instrukcji.

W szkole na matematyce pisało się $f(x) = x + 1$, a ciałem funkcji było zazwyczaj jakieś proste działanie.

CIAŁO FUNKCJI 3

DEFINICJA FUNKCJI

```
#include <iostream>

auto main() -> int
{
    std::cout << "Hello, World!\n";
    return 0;
}
```

Jeśli funkcja produkuje jakąś wartość (jej typem zwracanym nie jest void), to **musi** pojawić się w jej ciele instrukcja return.

Typ wartości zwróconej przez instrukcję return **musi** się zgadzać z typem zwracanym deklarowanym przez funkcję.

W szkole na matematyce pisało się $f(x) = x + 1$ i oczywistym było, że zwracaną wartością jest wynik dodawania.

NAZWA FUNKCJI

"W SZKOLE NA MATEMATYCE" vs C++

f

VS

auto f

LISTA PARAMETRÓW FORMALNYCH

"W SZKOLE NA MATEMATYCE" vs C++

`f(x)`

VS

`auto f(int const x)`

TYP ZWRACANY

"W SZKOLE NA MATEMATYCE" vs C++

$f(x)$

VS

```
auto f(int const x) -> int
```

CIAŁO FUNKCJI

"W SZKOLE NA MATEMATYCE" vs C++

$f(x) = x + 1$

VS

```
auto f(int const x) -> int
{
    return (x + 1);
}
```

NAZWA FUNKCJI

"W SZKOLE NA MATEMATYCE" vs C++

```
main
```

VS

```
auto main
```


LISTA PARAMETRÓW FORMALNYCH

"W SZKOLE NA MATEMATYCE" vs C++

```
main()
```

VS

```
auto main()
```

TYP ZWRACANY

"W SZKOLE NA MATEMATYCE" vs C++

```
main()
```

VS

```
auto main() -> int
```

CIAŁO FUNKCJI

"W SZKOLE NA MATEMATYCE" vs C++

```
main(x) = print("Hello, World!"), 0
```

VS

```
auto main() -> int  
{  
    std::cout << "Hello, World!\n";  
    return 0;  
}
```

OPERATOR PRZEKIEROWANIA: <<

Wracając do przykładu ze slajdu 3. Może nie być jasne co dzieje się w tej linijce:

```
std::cout << "Hello , World!\n";
```

Otóż...

OPERATOR PRZEKIEROWANIA: <<

Do zmiennej globalnej `std::cout`

```
std::cout << "Hello, World!\n";
```

...za pomocą *operatora przekierowania*

```
std::cout << "Hello, World!\n";
```

...wysyłany jest napis `Hello World!\n` (w C++ napisy ograniczane są znakami cudzysłowu).

```
std::cout << "Hello, World!\n";
```

Co spowoduje wypisanie tego napisu na ekran. Można w ten sposób wypisać na ekran różne wartości (liczbowe, logiczne, itd.).

PRZYKŁADOWY KOD

Kod dla programu Hello, World! znajduje się w repozytorium z zajęciami² w pliku 'src/00-hello-world.cpp' Można go skompilować następującym poleceniem:

```
make build/00-hello-world.bin
```

Uruchomienie:

```
./build/00-hello-world.bin
```

Zadanie: zmienić kod tak, żeby wypisywał Hello, a potem imię studenta.

---

²<https://git.sr.ht/~maelkum/education-introduction-to-programming-cxx>

OVERVIEW

Pierwszy program

Argumenty wiersza poleceń

Wskaźnik i tablica w stylu C

ARGUMENTY DO PROGRAMU

W repozytorium z zajęciami znajduje się plik 'src/01-hello-argv.cpp'. Zawiera on kod źródłowy programu, który używa argumentów przekazanych mu na wierszu poleceń.

Można go skompilować następującym poleceniem:

```
make build/00-hello-argv.bin
```

Uruchomienie:

```
./build/01-hello-argv.bin Kasia
```

Zadanie: sprawdzić się stanie jak nie poda się argumentu (tj., uruchomi program bez "Kasia").

PARAMETRY FORMALNE FUNKCJI MAIN

ARGUMENTY WIERSZA POLECEŃ

Żeby mieć możliwość odczytania argumentów podanych do programu na wierszu poleceń, lista parametrów formalnych funkcji main musi wyglądać następująco:

```
auto main(int argc, char* argv[]) -> int
```

Na kolejnych slajdach objaśnię znaczenie każdego z tych parametrów.

PARAMETRY FORMALNE FUNKCJI MAIN – argc

ARGUMENTY WIERSZA POLECEŃ

```
auto main(int argc, char* argv[]) -> int
```

argc (od *argument count*) przechowuje liczbę argumentów przekazanych do programu jako liczbę całkowitą.

PARAMETRY FORMALNE FUNKCJI MAIN – argv

ARGUMENTY WIERSZA POLECEŃ

```
auto main(int argc, char* argv[]) -> int
```

argv (od *argument values*) przechowuje wartości argumentów przekazanych do programu. Typ parametru argv może być nieco zagdkowy, ale ta zagadka zostanie rozwiązana na kolejnych slajdach.

PARAMETR `argv` – TABLICA WSKAŹNIKÓW DO `char`

ARGUMENTY WIERSZA POLECEŃ

Parametr `argv` jest

```
char* argv[]
```

...tablicą w stylu C (unikamy ich)

```
char* argv[]
```

...wskaźników (oznaczanych przez `*` za nazwą typu) do `char`

```
char* argv[]
```

`char*` jest sposobem na reprezentację napisów w stylu C.

OVERVIEW

Pierwszy program

Argumenty wiersza poleceń

Wskaźnik i tablica w stylu C

Wskaźnik

Tablica w stylu C

THE GOOD, THE BAD, AND THE UGLY ...W STYLU C

Język C++ wywodzi się z języka C. Jeśli dla jakiejś konstrukcji język C++ oferuje swój zamiennik, to ta odziedziczona jest określana jako "w stylu C" (ang. *C-style*).

THE UGLY - WSKAŹNIKI

THE GOOD, THE BAD, AND THE UGLY ...W STYLU C

Konstrukcją "brzydką" są wskaźniki.

Ich typy są nieintuicyjne w zapisie, a wskaźniki same w sobie nie oferują żadnej gwarancji poprawności - nigdy nie wiemy czy wskaźnik przypadkiem nie jest *wiszący*³.

W C++ część zadań wskaźników przejęły *referencje* (ang. *reference*).

---

³wytłumaczenie na slajdzie 37

THE BAD - TABLICE W STYLU C

THE GOOD, THE BAD, AND THE UGLY ...W STYLU C

Konstrukcją "złą" są tablice.

Bardzo łatwo gubią rozmiar (który dla pewności musi być przechowywany w osobnej zmiennej), a jeśli zostanie on zgubiony niemożliwe jest jego odtworzenie. Na dodatek, tablice bardzo "chętnie" degradują się do wskaźników tracąc całkowicie informację o tym, że przechowują n elementów i nabywając wszystkie wady wskaźnika.

W C++ zamiennikiem (dużo lepszym) tablic w stylu C są: `std::array` (dla tablic o stałym rozmiarze) i `std::vector` (dla tablic o zmiennym rozmiarze).

WSKAŹNIK

Czym jest wskaźnik⁴? Wskaźnik jest adresem fragmentu pamięci (zawierającego dane typu t).

Mając wskaźnik można "dostać się" do danych umieszczonych w pamięci pod adresem, na który wskazuje wskaźnik.

Typ wskaźnika zapisuje się jako: t^*

gdzie t jest typem danych leżących pod adresem, na który wskazuje wskaźnik.

Typem oznaczającym "wskaźnik do `int`" będzie `int*`

---

⁴Część "Data structures" na poprzednim wykładzie.

Tworzenie wskaźników

Wskaźnik

Aby otrzymać adres fragmentu pamięci zawierającego zmienną `x` używa się operatora `&` (ampersand)

```
auto x          = int{42};  
auto x_pointer = &x;
```

Wskaźnik otrzymujemy również w sytuacji gdy alokujemy pamięć dynamicznie.

UŻYWANIE WSKAŹNIKÓW

WSKAŹNIK

Aby użyć (odczytać lub zmodyfikować) danych z fragmentu pamięci wskazywanego przez wskaźnik używa się operatora * (gwiazdka)

```
auto x          = int{42};    // x contains 42
auto x_pointer = &x;    // x_pointer contains address of x

auto y          = (*x_pointer + 1);    // y contains 43
*x_pointer = 44;    // x contains 44
```

PO CO SĄ WSKAŹNIKI?

WSKAŹNIK

Wskaźniki są niezbędne jeśli chcemy korzystać z dynamicznej alokacji pamięci. Jeśli jakaś wartość jest alokowana w czasie wykonywania programu, jest ona umieszczana w innym obszarze pamięci (na *stercie*, ang. *heap*) niż wartości alokowane podczas kompilacji (na *stosie*, ang. *stack*) i niemożliwy byłby bezpośredni dostęp do niej.

Wskaźniki są niezbędne również jeśli chcemy przekazać dane jako argument do funkcji, ale ich kopiowanie (domyślny sposób przekazywania argumentów) byłoby kosztowne. W takim wypadku przekazujemy funkcji jedynie adres danych i pozwalamy jej używać ich "w miejscu".

PROBLEMY ZE WSKAŹNIKAMI

WSKAŹNIK

Wskaźniki mogą być *zerowe* (ang. *null pointer*, słowo kluczowe `nullptr`), czyli wskazywać na adres 0 w pamięci.

Wskaźniki mogą być *wiszące* (ang. *dangling pointer*), czyli wskazywać na adres w pamięci, który już nie należy do naszego programu (np. został zdealokowany i oddany do systemu operacyjnego).

Jeśli spróbujemy użyć wiszącego lub zerowego wskaźnika do odczytania lub modyfikacji danych nasz komputer może wybuchnąć i mogą nam "z nosa wylecieć demony"⁵. Jest to tzw. *zachowanie niezdefiniowane* (ang. *undefined behaviour*) - jest ono źródłem wielu awarii i naruszeń bezpieczeństwa w programach.

---

⁵https://en.wikipedia.org/wiki/Undefined_behavior

TABLICA W STYLU C

Czym jest tablica w stylu C⁶? Tablica w stylu C jest fragmentem pamięci wystarczająco dużym żeby pomieścić n wartości typu t .

Typ tablicy zapisuje się jako: $t[n]$ (n można pominąć)
gdzie t jest typem danych leżących pod adresem, na który wskazuje tablica, a n rozmiarem tablicy.

Typem oznaczającym "tablicę *nie-wiadomo-ilu* wartości `int`" będzie `int []`

Typem oznaczającym "tablicę 4 wartości `int`" będzie `int [4]`

---

⁶Część "Data structures" na poprzednim wykładzie.

Tworzenie tablic w stylu C

Tablica w stylu C

Aby stworzyć tablicę n wartości typu t używa się następującej składni:

```
t array[n];
```

Dla przykładu, tablica 4 wartości typu `int`:

```
int array[4];
```

Kompilator może też określić rozmiar tablicy automatycznie jeśli podamy elementy jakimi tablica powinna zostać zainicjalizowana:

```
int array[] = { 0, 1, 2, 3 };
```

UŻYWANIE TABLIC W STYLU C

TABLICA W STYLU C

Aby dostać się do elementu n w tablicy używa się operatora []

```
int array[] = { 42, 64, 127, -1 };  
auto x = array[0]; // x contains 42
```


PO CO SĄ TABLICE?

TABLICA W STYLU C

Tablice służą do przechowywania wielu wartości tego samego typu.

W C++ dostępne są lepsze zamienniki tablic: `std::array` i `std::vector`.